

педістыт у т а іма М. Горкага пабывалі Яўген Мазалькоў (Масква), Фатэх Нізі (Таджыкістан), Аскад Мухтар (Узбекістан), Еўдэя Лос, Мікола Аўрамчык, Павел Кавалеў, Перад вайны часей Мінскага гарнізона вышталі маскоўскія пісьменнікі Вадаім Кажушнік, Мікалай Рыленкаў і Беларускія: Мікалай Аляксееў, Пятро Глебка, Міхась Калачынскі, Кастусь Кірэнка, Пятро Прыходзька.

Літаратурны Мастацтва

17 мая 1966 г. АЗОРАК
Цана 4 кап.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАВЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАУ БССР

ПЯТЫ З'ЕЗД ПІСЬМЕНІКАУ БЕЛАРУСІ

МІНСК, ПАЛАЦ КУЛЬТУРЫ ПРАФСАЮЗА У...

13 і 14 мая форум пісьменнікаў Беларусі працягнуў сваю работу. Працягваліся спрэчкі, якія лаяліся ў першы дзень работы з'езда выступленнем Івана Мележа.

ДЭЛЕГАТЫ НА IV З'ЕЗД ПІСЬМЕНІКАУ СССР, АБРАНЫЯ V З'ЕЗДАМ

З вялікай цікавасцю дэлегаты і госці з'езда выслушалі прамову сакратара ЦК КПБ С. А. Пілаговіча.

ПЯТРУСЬ БРОўКА ЯКА БРЫЛЬ ВАСІЛЬ БЫКАУ ПАТРО ГЛЕБКА ІВАН ГРАМОВІЧ ЯКА КАЗЕКА КАСТУСЬ КІРЭНКА КАНДРАТ КРАПІВА АЛЯКСЕЙ КУЛАКОўСКИ АРКАДЗЬ КУЛЯШОў МАКСІМ ЛУЖАНІН МІХАСЬ ЛЫНЬКОў АНДРЭЙ МАКАЕНАК ІВАН МЕЛЕЖ ІВАН НАВУМЕНКА ПІМЕН ПАНЧАНКА НІЧЫПАР ПАШКЕВІЧ ПІЛІП ПЕСТРАК МАКСІМ ТАНК МІКОЛА ТКАЧОў ІВАН ШАМЯКІН.

ЖЫВОЕ СЭРЦА ПАЭЗІІ

САДАКЛАД МАКСІМА ЛУЖАНІНА

Чалавецтва ў сваім падарожжы па часе мае заўсёдную спадарожніцу. Яна, задуманная і вясёлая, страшная і іранічная, надзелена вопытам стагоддзяў і адначасова зрокам юнацтва.

Знашла новы воблік і розгалас, а таксама Канстанцыя Буйла, Васіль Вітка, Піліп Пестрак, Эдзі Агнявіч, Міхась Машара.

ПРАўЛЕННЕ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАУ БССР, АБРАНАЕ V З'ЕЗДАМ

Эдзі АГНЯВІЧЕТ
Антон АЛЕШКА
Мікалай АЛЯКСЕЕў
Аляксей АСПЕНКА
Мікола АўРАМЧЫК
Аляксей БАЖКО
Рыгор БАРАДУЛІН
Васіль БАРЫСЕНКА
Пятрусь БРОўКА
Янка БРЫЛЬ
Генадзь БУРАўКІН
Васіль БЫКАУ
Яўген ВАСІЛЕНАК
Алена ВАСІЛЕВІЧ
Васіль ВІТКА
Артур ВОЛЬСКИ
Анатоль ВЯЛЮГІН
Анатоль ВЯЦІНСКИ
Ніл ГІЛЕВІЧ
Пятро ГЛЕБКА
Іван ГРАМОВІЧ

Ілья ГУРСКИ
Уладзімір ДУБОУКА
Аляксей ЗАРЫЦКИ
Павел КАВАЛЕў
Янка КАЗЕКА
Міхась КАЛАЧЫНСКИ
Уладзімір КАЛЕСНИК
Уладзімір КАРПАў
Кастусь КІРЭНКА
Навум КІСЛІК
Кандрат КРАПІВА
Аляксей КУЛАКОўСКИ
АрКАДЗЬ КУЛЯШОў
Аляксей КУЧАР
МАКСІМ ЛУЖАНІН
Міхась ЛЫНЬКОў
Янка МАўР
АНДРЭЙ МАКАЕНАК
АРКАДЗЬ МАўЗОН
Іван МЕЛЕЖ
Аляксандр МІРОНАў

Іван НАВУМЕНКА
Пімен ПАНЧАНКА
Нічыпар ПАШКЕВІЧ
Макар ПАСЛЯДОВІЧ
Піліп ПЕСТРАК
Іван ПТАШНИКАў
Аляксей ПЫСІН
Аляксей РУСЕЦКИ
Аляксей САВІЦКИ
Барыс САЧАНКА
Рэман САБАЛЕНКА
Янка СКРЫГАН
Яўген СЕМЯГАН
Міхась СТРАЛЬЦОў
МАКСІМ ТАНК
Мікола ТКАЧОў
Тарас ХАДКЕВІЧ
Іван ШАМЯКІН
Пятро ШАСЦЕРЫЧОў
Уладзімір ЮРЭВІЧ
Аляксей ЯКІМОВІЧ

ПЛЕНУМ ПРАўЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАУ БССР

14 мая адбыўся пленум праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, на якім былі разгледжаны арганізацыйныя пытанні.

РЭВІЗІЙНАЯ КАМІСІЯ, АБРАНАЯ V З'ЕЗДАМ

Мікалай ГАРУЛЕў
Анатоль ГРАЧАНІКАў
Аляксей КАРПЮК
Уладзімір КОРБАН
Мікола ЛОБАН

Еўдэя ЛОСЬ
Пятрусь МАКАЛЬ
Хайм МАЛЬЦЫНСКИ
Георгій ПАПОў
Пятро ПРЫХОДЗЬКА

Браніслаў СПРЫНЧАН
Мікола ХВЕДАРОВІЧ
Уладзімір ШАХАВЕЦ
Станіслаў ШУШКЕВІЧ
Васіль ХОМЧАНКА

Дэлегаты і госці V з'езда пісьменнікаў Беларусі: А. Грачанікаў, Н. Гілевіч, выкладчык БДУ Л. Царанкоў, эстонскі пісьменнік О. Яўгі, Я. Казена, Ул. Дубоўна, М. Стральцоў.

У КАМІСІІ ПА ДЗЯРЖАўНЫХ ПРЭМІЯХ БССР

Камісія па Дзяржаўных прэміях БССР у галіне літаратуры, мастацтва і выканаўчага майстэрства паведамляе, што на атрыманне Дзяржаўных прэміяў 1966 года паступілі наступныя кандыдатуры:

- 15. Шамякін І. П. і Армынянкі Ю. А. — аўтары інсцэніроўкі «Сэрца на далоні». Прадстаўлены Гомельскім абласным упраўленнем культуры.
- 16. Глебаў А. С. — скульптура «Юнацтва».
- 17. Савіцкі М. А. — карціна «Партызаны».
- 18. Шырма Р. Р. — за выдатную канцэртна-выканаўчую дзейнасць.
- 19. Глебаў Я. А. — кампазітар. За сімфонію № 2 і № 3.
- 20. Эрвін Б. Ул. — рэжысёр-пастаноўшчык, рэжысёр Л. І. — выканаўца ролі Марфы, Рахлена Л. Р. — выканаўца ролі Сыраварава, Філіпаў Р. С. — выканаўца ролі Лапатухіна, Макарава Г. К. — выканаўца ролі Лізаветы ў спектаклі Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы «У мяцеліцы».
- 21. Спектакль Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы «Я, бабуля, Іліно і Парыж», а таксама А. В. Грыгар'яні — мастак-пастаноўшчык тэатра, Станова С. М. — выканаўца ролі Бурылі, Кармуцін П. В. — выканаўца ролі Іліно, Дзяжонка У. І. — выканаўца ролі Іларыёна.
- 22. Нафед У. І. — гісторыя Беларускага савецкага тэатра ў трох кнігах: «Станаўленне

- 23. Гутковіч А. З. — рэжысёр-пастаноўшчык тэлевізійнага спектакля «Людзі на балоце», Прышка В. А. — галоўны тэлевізійны аператар, Давідовіч Л. М. — выканаўца ролі Ганны, Гарбук Г. М. — выканаўца ролі Васіля, Тарасоў В. П. — выканаўца ролі Яўхіма.
- 24. Сцяпанюк В. Ул. — рэжысёр-пастаноўшчык кінастудыі «Беларусьфільм» за фільм «Альпійская балада».
- 25. Вейнароў І. Н. — рэжысёр-аператар хронікальна-дакументальнага фільма «Дарога без зрываў».
- 26. Быкаў В. Ул. — аўтар сцэнарыя кінафільма «Альпійская балада», Забалонкі А. Д. — кінааператар фільма, Румянцава Л. Г. — выканаўца ролі Джуліі ў кінафільме «Альпійская балада».

ЖЫВОЕ СЭРЦА ПАЭЗІІ

[Заканчана, Пачатак на 1-й стар.]

любую сваю тэму — Радзіма і Чалавек. І стала ясна, што ў музычнай аснове вершаў ляжаць мелодыі народных песняў, пацуха на роднай Пішчыне.

Алесь Радзіма з зусім неюнацкай сталасцю гаворыць пра адрыццё, якое

Нібыта яблык перасясе
Само лацела ў далонь.
Сусед, гаворыць падараткі,
Пад шчодрай абліччым газею,
І б'е зноўкі рытміч
Па вымаўленай галасе.

Тут ёсць паэтычная думка і разуменне таго, што адрыццё даступна вялікім розумам і ў штодзёнай працы, нават наглядно, як падае яблык: ёсць і добрая іронія над тым, што хоча пазы сад сціць на вымаўленую талаву, яна не выведзе сусветных фізічных законаў.

Малады расце так натхнёна і няўсімліва, што пачынае прыгадваць часы «Маладая» з яго 500 паэтамі. Зараз, можа, як ніколі яшчэ, маюцца прадумваць вельмі багата паэтычнага п'яні.

Мы ведаем прывітчыя аўтары першых кніг і тых, хто неўзабаве стануць такімі аўтарамі (Мікола Купрэў, Мікола Кусцінкоў, Рыгор Семашкевіч, Анатоль Сербантовіч), а таксама тых, хто пачынаюць яшчэ складаць зборнікі з надзеяй на выданне. Восем толькі гэтых апошніх налічваюць звыш сямідзесяці.

Маладыя паэты спрабуюць адрозніваць сваё месца ў часе, яго працоўны атамнін. З задавальненнем сустракаецца зборнік універсітэцкага літаратурнага аб'яднання «Узлёт». Там згуртавана многа здольных людзей — Мар'ян Дукса, Мікола Малаўка, Міхась Губернатар, Юрка Голуб, Леанід Дайнека. Работа іх іх літаратурнай раўні адначасна ўдмалюваць падыходу да з'яў, імкненнем па-свойму разабрацца ў складанасці чалавечых адносін, загорнаць з філасофіі часу.

Відць, не варту ўжываць як тэрмін — «маладая беларуская паэзія». Гэта як бы адасобіла маладзейшых аўтараў, супрацьстаіць іх паэзіі і працы працы і накірунку паэтычна старэйшага пакалення. Пра ўзрост супрацьнікі паміж пакаленнямі ўдала скажаў Пімен Панчанка:

Гэта не двух пакаленняў
Сварыў.
Гэта эпохі
Гарача звяржа.

Спраўды, паэзія не бывае старой і маладой, яна проста — паэзія. Кому якая справа, хто такі, скажам, Мікола Федзюковіч, чорнавалосы ці ацяршаны сівізюю, а ён піша:

Маё сэрца — вышыня,
Лавяная
Пакаваная на вышнім сабрамі.

Ясна адно: так сказаць можна, маючы выражэння паэтычнага задаткі. З першых кніг Дануты Бічэль, Веры Вярбы, Анатолія Грачаніна, Васіля Макаравіча, Алесь Наўроцкага і яшчэ некаторых вырысваюцца паэтычныя біяграфіі новага пакалення, «насамольцаў сярэдніх веку» (Міхась Рудкоўскі), людзей, якія могуць сказаць: «Мы за цябе яшчэ не паміралі, мы за цябе, Радзіма, будзем жыць» (Вера Вярба).

Застаецца пакадаваць: не ўсе паэты, што ўдалі заявілі пра сябе, сталі аўтарамі другіх і трэціх кніг, што б дазволіла меркаваць аб тых рэчах, якія ім пад сіду пратэраваць.

На довах кнігах спыніўся Уладзімір Караткевіч, аўтар выдатнай «Паргызанскага балада», у межах жываці пейзажу, паэт з крысу сумнаватая чалавечай ітаначыяй.

Ужо каторы год не могуць пераступіць мяжы да другой кнігі Васіля Макаравіча і Алесь Наўроцкі.

Праўда, часамі дзе хто са здольных людзей паддаецца на спанусу складаць вершы з модна выхунутымі радкамі ці шчыра горай — з выхунутай думкай. Пасля неаспадобых пахвал у іх пачынае кружыцца галаса і літаральна і пераносна.

Не думаю, каб і гэта была невывечная з'ява, калі ў час забавяжання і папярэджання.

Большасць маладых аўтараў убірае ў паэтычныя лёгкія той вепер веку, які, па выразу паэта, дзьме ў нашы ветразі.

Гэта вельмі прыкметна на рабоце тых, хто выходзіць на суд чытача з усё больш і больш — сталымі кнігамі, што дазваляюць меркаваць аб іх стваральніках як аб паэтах са сваім голасам і бачаннем. Яны ніякі тэму давера да людзей, права адкрыта ўсімціх кожнаму сустрачэнню.

Таму ў Танкавай песні шмат «сцяроў на Радзіму, сярэд папалчэнкаў Наўра і Глезава, і балгарскіх далаіх руж, на дарогах народнай Польшчы і працоўнай Сумі, сярэд японскіх вунчэй, засмучаных смерцю сваёй сцяроў, што загінула ад праміжвай хваробы.

Танк бачыць буйна, мысліць шырока, выводзяць з'явы ў рад тыповых.

Паэтва сэрца робіцца як бы асяродзішчам трывог і турбот аб планеце з біццём яе незлічоных сэрцаў. У гэтым ён бачыць, які і належыць буйнаму паэту сучаснасці, прызначэнне паэзіі.

Аркадз Куляшоў, асэнсаваны, што «у семнацатм рапчалілі мы атам старога свету», не растаецца з гэтай думкай у сваёй «Новай кнізе», сапраўды новай у творчай практыцы аўтара і паэзіі не толькі беларускай. З'явы, пра якія думае паэт, і само мысленне, калі ў думцы, выказанай у радку, вычытваецца яшчэ дзесяткі глыбокіх, сучасных, трывожных і радасных, дзвалючых гаварыць пра паэта як пра чалавека эпохі, якому відна ўся яна — ад асветленых сонцам чалавечай праўды пікаў да атручаных паняволеннем нізі.

І мы разумеем, чаму паэт піша:

Для натхнення
Сцягам патрабон вепер — мне сіялі.

Вечер, які ўдыхае натхненне ў сіялі, гэта вера ў перамогу ідэй, якія вядуць нас у будучае. Сілі, што дае натхненне паэту, — любоў да чалавека працы, які ўсюды павінен быць і будзе абавязкова шчаслівым.

Ад яны пакалення, якое прайшло з рэспублікай нягледзі на шлях з першых дзён яе будавання і станаўлення, бараніла яе на франтах, сівярджала яе гонар з многіх прадстаўнічых трыбунаў за мяжой з сапраўды паэтычным хваляваннем гаворыць Пятрус Броўка. Творчасць паэта набывае ўсё новыя і новыя фарбы і адценні. Прыняўшы разумна сталецтва, яна салучаецца з юнацкаю зоркасцю вока, што дазваляе па-мастачку шырока бачыць сівярджачы і адмаўляючы. Паэзія Пятрус Броўкі носіць рысы неўпаўторнай самабытнасці, яна сагрэта цэлым братэрствам народаў.

«А дні ідуць» — кніга, высокая ацэнена друкам і па заслугах прынятая чытачом. Разам з кнігамі «Пахне чабор», «Далека ад дому», «Высока хвалі», «Трубі, мой бор», з нізкімі вершаў у насопсах яна сведчыць аб зайздроснай творчай актыўнасці Пятрус Броўкі, яго зольнасці жыць у вершы асноўным клопамтам грамадства. Броўка — п'яты Радзіма, верны сын народа, салдат партыі.

Броўка не шукае выключных праў у жыцці, ён ідзе ад звычайнага, штодзёнага, паэтызуючы

САДАКЛАД

Бураўкіна, яго работа прыкметна прамоўніцкай ітаначыяй, добрай канкрэтнасцю ў распрацоўцы юнацкай тэмы.

Творчасць гэтых паэтаў маладзёга пакалення, калі мериавалі па прынятым навізны, па вызначаных думках, задавальнае нас, хоць не хапае ёй афарыстычнасці, лаканічнасці і не заўсёды даволі ў ёй глыбінні.

Хочацца пажадаць іменна большай глыбінні, шыроўшага ахопу з'яў, большай смекасці ў выбары тэм і іх вырашэнні, маптабнасці бачання. Не за гарамі час, калі маладзёга пакаленне возьме на сябе ўвесь клопат аб літаратуры. Дык ці не пара прымаць на свае плечы большую нагрузку!

Ёсць паўнасць: таленавітыя рукі будзе ствараць паэзія, а зараз адказнасць за яе, рупнасць аб пранікненні ў глыбінныя працэсы эпохі, стварэнне найбольш значных паэтычных каштоўнасцей нисуць паэты, якія прыйшлі ў літаратуру раней, сталі дужымі майстрамі, дастойнымі грамадзянамі часу. А яны ніспыняна клопаюцца аб тым, як гаворыць Пятрус Броўка,

Каб гэты радон першавым
Знаходзіў дарогу сваю,
Каб мог ён з народам сустрацца
І радасць пацухаў узняць...

Іначай і не можа працаваць паэзія, якая думае пра чалавека новага свету, пра лёс народаў і дзяржаў, якая хоча прадбачыць заўтрашні дзень зямлі.

Мы першыя ў свеце
Разведаны будучыні,
Наватары, багаторы,
Шчасія людскога
Ніспыняны творцы.

Адчуванне свае персасці, адчуванне выключнасці і справядлівасці справы, у якой разам з усімі ўдзельнічае паэт, з'яўляецца стрыжнёвым не толькі ў Максіма Танка, каму належыць прыведзены радкі. У гэтым жа пераконаваць нас кнігі Пятрус Броўкі, Аркадз Куляшова, Пімена Панчанкі, Пятра Глебкі. Южны на свой голас сівярджачы гэта Анатоль Вялюгіні, Кастусь Кірэвнка, Сяргей Дзяргай, Аляксей Пысін, Рыгор Барадулін, многія нашы старэйшыя і маладзейшыя таварышы на працу.

На разведку будучыні, чалавечата шчасія паэзія выходзіць таму, што, гаворачы словамі таго ж Танка, для нас «камунізм не ікона, а праўда жыцця».

І не дэкларацыю, а самую сутнасць нашай паэзіі складае паэтычнае імкненне, выказанае Аркадзем Куляшовым, «каб працягнуць руку з дваццатага ў трыццатае стагоддзе». Гэта не проста жаданне зрабіць даўжэйшым чалавечы век, а прысці ў новы свет дастойна, упораўні я яго будучыні насельнікам. Гэтак жа думае і Пятрус Малаль, чый голас усё больш стае і самабытнее:

Мае радкі —
Якой мне столямі рук
Прыяць мае рукі,
Пасікусьці трыба.

Напэў Максіма Танка, бадай, заўсёды пачынаецца альбо афарбоўваецца ўражаннямі ад сіпчлага, але дарагога характа роднай зямлі, яе лясоў і азёр, яе нявяжучага слова, што назаўсёды ўзрушылі паставу душу. Але ў гэтую мелодыю няжывана ўключалася духоўны вопыт чалавека, які будзе са сваім народам камунізм, думка сучасніка, што ставіць на з'яўні найбольшыя заваў: веку, турботы ітаначыяналіста пра ўсё прапоўнае чалавечата. І маленька беларуская ўсёка, адкуль мы як бы пачыналі слухаць голас паэта, робіцца відчай і блізкай людзям далёкіх зямляў.

Таму ў Танкавай песні шмат «сцяроў на Радзіму, сярэд папалчэнкаў Наўра і Глезава, і балгарскіх далаіх руж, на дарогах народнай Польшчы і працоўнай Сумі, сярэд японскіх вунчэй, засмучаных смерцю сваёй сцяроў, што загінула ад праміжвай хваробы.

Танк бачыць буйна, мысліць шырока, выводзяць з'явы ў рад тыповых.

Паэтва сэрца робіцца як бы асяродзішчам трывог і турбот аб планеце з біццём яе незлічоных сэрцаў. У гэтым ён бачыць, які і належыць буйнаму паэту сучаснасці, прызначэнне паэзіі.

Аркадз Куляшоў, асэнсаваны, што «у семнацатм рапчалілі мы атам старога свету», не растаецца з гэтай думкай у сваёй «Новай кнізе», сапраўды новай у творчай практыцы аўтара і паэзіі не толькі беларускай. З'явы, пра якія думае паэт, і само мысленне, калі ў думцы, выказанай у радку, вычытваецца яшчэ дзесяткі глыбокіх, сучасных, трывожных і радасных, дзвалючых гаварыць пра паэта як пра чалавека эпохі, якому відна ўся яна — ад асветленых сонцам чалавечай праўды пікаў да атручаных паняволеннем нізі.

І мы разумеем, чаму паэт піша:

Для натхнення
Сцягам патрабон вепер — мне сіялі.

Вечер, які ўдыхае натхненне ў сіялі, гэта вера ў перамогу ідэй, якія вядуць нас у будучае. Сілі, што дае натхненне паэту, — любоў да чалавека працы, які ўсюды павінен быць і будзе абавязкова шчаслівым.

Ад яны пакалення, якое прайшло з рэспублікай нягледзі на шлях з першых дзён яе будавання і станаўлення, бараніла яе на франтах, сівярджала яе гонар з многіх прадстаўнічых трыбунаў за мяжой з сапраўды паэтычным хваляваннем гаворыць Пятрус Броўка. Творчасць паэта набывае ўсё новыя і новыя фарбы і адценні. Прыняўшы разумна сталецтва, яна салучаецца з юнацкаю зоркасцю вока, што дазваляе па-мастачку шырока бачыць сівярджачы і адмаўляючы. Паэзія Пятрус Броўкі носіць рысы неўпаўторнай самабытнасці, яна сагрэта цэлым братэрствам народаў.

«А дні ідуць» — кніга, высокая ацэнена друкам і па заслугах прынятая чытачом. Разам з кнігамі «Пахне чабор», «Далека ад дому», «Высока хвалі», «Трубі, мой бор», з нізкімі вершаў у насопсах яна сведчыць аб зайздроснай творчай актыўнасці Пятрус Броўкі, яго зольнасці жыць у вершы асноўным клопамтам грамадства. Броўка — п'яты Радзіма, верны сын народа, салдат партыі.

Броўка не шукае выключных праў у жыцці, ён ідзе ад звычайнага, штодзёнага, паэтызуючы

гэтыя з'явы на высокім духоўным уздыме. У «Вяснёвым дзёніку» паэт неспасадна запісаў усё турботы сэрца, здавалася б, на першы погляд, у шырокім коле падаць. Але тут ёсць выхад у вялікае жыццё, матвы друкны і тэма ператварэння звычайнага высокага клопа ў асноўную сілу нашага будавання.

Сардэчна лрыснасць вершаў Броўкі апошніх гадоў выніла з унагі да ўнутранага свету сучасніка, любасці да прыроды і стваральнае радасці. Тым гарачэй, з публіцыстычным пафасам і грамадзянскім тэмпераментам ён паэтычна асуджае ўсё, што можа стаць перашкодай нашаму жыццю, бо

Многім з блод даялося сустрацца,
Грунае кожнаму попл у сэрца.

Кубінскі паэт Файяд Хаміс пісаў:

Што такое паэзія,
Апрама таго, што дні — гэта тое,
што штурхне чалавека
У вялікае чалавечата,
да дзён абшчынны.
Адказнае на гэта пераначаўчым словам,
Лепш за ўсё друканым.

Гэтак жа стрэна і безгаворачна сівярджаче беларускі паэт:

Не будзе чалавечасці,
Грунае кожнаму попл у сэрца.

Лірычны герой Пімена Панчанкі, які і сам паэт, увесць у попку і парыванні да друкны, справядлівасці міру і будучыні.

Вайна б'е лігасе абшчынна паэтам мшчанству, ірвядушнасці, марнагратуству.

Паэт — праўдальнік і не можа ўстаць ад сучасніка, што свет пакуць бачыцца «пры святле маланак» (назва апошняй кнігі Панчанкі).

Помніце пра ўсе зямныя муні —
папярэджаче паэт. З добрай паўнасцю, якая паходзіць ад ведання чалавечых імкненняў да спакою і міру на ўсіх чатырох кантынентах, ён верыць, што зямля не заліецца крывёй, што «будучыня блізка».

Шырокае прызнанне работы паэзіі выявілася ў аддзяленні Ленінскай прамыя кнігі Пятрус Броўкі «А дні ідуць» і прамыя імя Янкі Куналы кнігі Міколы Аўрамчына, Анатолія Вялюгіна, Сяргея Дзяргая, Уладзіміра Дубоўкі, Кастуся Кірэвкі.

Май — басноўны хлопчык Валодзя —
Песні слухае Волгі шырокай.

некалі пісаў Міхась Чарот. Праз многа год у паэме Анатолія Вялюгіна «Вечер з Волгі» мы прачыталі, які хлопчык Валодзя Ульяну прас сустрачы з людзьмі, кнігі, падаць зразумуе сваё прызначанне як рэвалюцыянера:

На волькім вяснім сівяржачу
Табе руку падаў рабочы,
І ты падаў яму руку.

Вечер свабоды і паўстання з вольнай рады падымаў над часам юнака Ульянава. Такое асэнсаванне пачату біяграфіі Леніна па-сапраўднаму паэтычна і гістарычна правільна. Вялюгіні, малага сталецці і паўнасці майстра, паказвае чаго дасягоў Леніна ў фармаванні характару та, чаго дасягоў мы не сустракалі ў паэзіі.

«Адрас любові» — кніга поўнага дыхання — шырокі за сваю назву, гэта сама любоў да дзёнаці, да людзей з вольна машыністаў, да добрай солі і хлеба, што дае Радзіма, да баляых сцягоў Куды, да залёнага дуба, на каронных якога

Весць у кропках даяжывае
Зямлі зямны шар.

Падарожнічаючы па Палесці, з'яўляў Уладзімір Дубоўка сваю «Палескую расповядзі». Падарожжа прынесла паэту новае пазнанне. Радзіма, паказала людзей у іх справах. Тут і дзёнаціна, што плае над ракой, які павялоўся здавен, пра каханне, шафрэй таксі — не звычайна, а мастак, дзёці — і ўжо будучыя капітаны, сакратар райкома, чалавек, падняты марай, які пры камунізме, напэўна, будзе пісаць вершы. Паэту было важна зазірнуць у вочы жыццю, адчуць поды стварэння і ў творчым попку сказаць:

А мы ніспыняна ходзім у паходзі,
Сваю шукаем залатую жыцу.

Вельмі цэльна атрымаўся кніга Кастуся Кірэвкі «Жыўя дзіўнае наперад», у якую ўллалася амаль цалкам і «Смага», адначасна Купалаўскай прамыя. Чалавек у вайне і чалавек пасля вайны — так проста вызначаюцца яе грамадскае гучанне, змест, карціны, выхлелены з жыцця.

Як «Святла ў будзень» — так і называецца кніга Сяргея Дзяргая — асэнсавана наша паэзія штодзёнацы справы саветаўнага народа, бачачы ў іх будучае свята чалавечата.

Нельга не прыкметна ў паэзіі такой з'явы, як дакументальнасць у тым сэнсе, што лірычны герой цалкам адвадае аўтарскаму «я», жыццёвай біяграфіі паэта і ператварэцца як бы ў гераю апынчана.

Так чытаецца кніга «Сустрача былых кананаў», дзе Мікола Аўрамчыні расказвае не пра бою інаша, як пра сябе ў шахтах роднага Салігорска, братняга Данбаса, а таксама Рура, у якім працаваў пад прыкладам фашыста.

Такая паэтычная работа абавязвае да паўнаці пацухі, і Мікола Аўрамчыні ўладаючы ёю, робіць нас сябрамі шахцёраў і ўдзельнікамі іх справы.

Такім чынам торыцца рэчышча работнай тэмы, да чаго ці мала прылажылі намаганні Сяргея Грахоўскі, аўтар кнігі «Памяць», паэт праўдальні і неспасродкі. Поруч з яго вершамі пра беларускіх нафтавоў сталецкіх Вялічана Лушыні, вершы яго вярталі з працоўных будняў Нафтабуда, а таксама «Будні салігорскія» Ул. Надзведскага.

Роздум мастапа пра час заўжды быў і будзе роздумам пра гераю. Час надымае і выхоўвае чалавечата, робіць яго гераю па сваёму «образу і подобию». У сваю чаргу, гераю, яго дзёнацтва, яго духоўны свет вызначаючы змест часу.

Кожная эпоха мае на каго раўняцца, мае праваўнальных людзей, што кіравалі яе на ўздым, што стваралі ідо баранілі яе.

Перадвонныя нашы гады праходзілі пад знакам працоўных поспехаў цэлай каторы слухных на ўсёй краіне людзей працы. У вайну мы ўзялі на шчыт падзвігі Гастэль, Матросова і ўсіх іх братаў па духу. У наш час з'явілася крыватае племя касманаўтаў, людзі навуцы і тэхнікі, якія рушаць наперад распрацоўку праблем атамнай энергіі і кіравання спадчынасцю.

У пэўнай адваведнасці, вядома, не проста і прасталінейна з'яўляюцца і літаратурныя гераю пакаленням ці то як асобы, што пад пэўнымі прывітчыямі, на пэўных працоўных пастах паказваюцца ў творах апынчых, ці то як сукуннасці перадавых думак, імкненняў і пацухі сучасніка з'яўляюцца ў лірыцы ў якасці і пад іменем лірычных гераю.

Не вымадкавай з'яўляецца ўвага паэту да жанру паэмы: сам час хіне да злічэй размовы. Творы з такім аўтарскім азначэннем знойдзеш амаль у кожнай кнізе. На мой погляд, паэма павіна не проста сачаць падзеі ў сюжэт, а эпас пацухі. Пры сустрачы з сучасным матэрыялам традыцыйна паэма, якую прынята называць эпичнай, не заўсёды дае пакадажны вынік. Яна, відць, павіна абнавіцца, стаць больш ёмістай і адваведнай сучаснаму рытму жыцця. Гэтым ніколі не адмаўляцца магчыма існавання такога віду паэм і з'яўлення сучасных твораў тыпу «Новай зямлі». Пакуль жа эпичная паэма больш поўна адлюстроўвае паэзію, адлучаючы ад нас пэўна прамежак часу. Яна ўступае ў якасці пэіме, хай будзе дазволена назваць яе, маналагічнай. Гэта не проста авядаенне ад першай асобы, такая паэма мае асобу — гераю, а ён і вядзе маналог.

На гэтым шляху ў беларускай паэзіі многа ўдач. Напісаная ў самы разгар вайны паэма «Сіліг брыгады» па сутнасці маналагічная. Аркадз Куляшоў толькі зраду дазваляе гераю матэрыял-заваца ў канкрэтна чалавечата Алесь Рыбку. Маналагічная і перша паваявенная паэма Пятрус Броўкі «Існы куві», у ёй увесць час мы бачым і чужы франтыва, якога ніяк не назавеш гераюм лірычным.

Варта праўнаць «Голас сэрца» і «Кірыл Пракопавіч» Броўкі, каб аддаць перавагу першай паэме, паэме маналагічнага плана, з шырокім абавяжэннем, з сапраўдным эпасам грамадзянскага пацухі.

Як рэчы стываля блізка, успрымаюцца «Трыпціч» Рыгора Барадуліна, «Песня пра хлеб» Анатолія Вярыскага, «Штодзёны лістапад» Сцяпана Гаўрусева — рэч свабоднага думання і выражання, «Вялікая Мядзведзіца» Святланы Яўсеевай, на жаль рэч у многім закадзіраваная, «Мой свет» Еўдакі Лось, «Повесть о прессыномане» Наума Кісліка, «Проста — я» Рамана Тармоў, «Яго Вялікасць» Аляксея Русецкага.

Дзе ж тысячы год праз мяне прайшло
Змагання, дзей
Чалавечата.

З такім духоўным вопытам прыйшоў у сучаснасць і гладыш у будучыню гераю Аляксея Русецкага. Гэта — разнаволена асоба, рэвалюцыйны імкненняў якой не ўлада спыніць нішто. Чалавек гэты канкрэтны, сын народа, хлопц з вядомым нам беларускім масцін, стваральнік Кастрычніцкай перамогі, наватар, творца будучых дзён.

Паэма Русецкага — вынік п'янага роздуму аб з'яў многіх эпох. У сваёй філасофіі яна жыццесівярджальна і сягае за аддалены даліягды, набліжачы іх у сятоння.

Заўсёды клопат паэта аб удаканаленні майстэрства завольну ў яго гаварыць проста аб складаным, свабодна абшчодзіцца са словам і вершам, гаварыць дакладна іменна тое, што хацее паэт. Гэты твор да падставы мериавец аб перспектываці работы ў жанры паэмы маналагічнай.

З'явіліся ў друку, некаторыя, мінуўшы часопсы, трапілі ў кнігі, паэмы: Эдзі Агнявец «Навальніца над Сожан», Міколы Арочыні «Смага», Алесь Ваўко, «Карыга пакідае хутар» і Тарны, Алесь Бачылы «Калючая ружка» (опарнае лібрэта) і сатырычная «Асенія аповесці», Ніла Глевіча «Сто вузлоў паміж», Сяргея Дзяргая «Фрагменты» і «На правесці», Уладзіміра Дубоўкі «Беларуская Арыяда», Хведра Яўчыні «Адраў Дрозд», Алега Лойкі «Агонь і кроў», Аркадз Марціновіча «Вечнасць», Уладзіміра Паўлава «Вернасці», Пятра Прыходзькі «Вішнёвы агонь», Міколы Хведравіча «Шляхам гераю» і «Беларусь».

«Вяртанне на зямлю» Аляксея Зарычэка — рэч у многім цікавая і сучасная на задуме — чалавек павінен пакарць сусвет і здабыць умельства кіравань часам. Аўтар размажае пра шчасце і зменлівасці жыцця. Усё ж яго дачыненні з механічным спадарожнікам, даволі разумным, прымушаюць успомніць «Аповесці пра залатое ўно», дзе Зарычч адчуваў сябе больш упэўненым у матэрыяле.

Найбольшая колькасць паэм за гэты час напісана Антанам Велічэкам: «Рэха наваліцы», «Сны бачкі Міна», «Слова пра вярнага друга», «Запальнае чаруціца». Гэтым творах, які лемшы вершам з кнігі «Высокі поўдзень», не адмоўна ў паэтычнасці і значнасці задум, транясці народных выразу і знаходак. Бачына Міна — асоба выхлелана. Яго барацьба з ворагам, яго асабства нішчасна складаецца, найбольш гераічна трагедэю нашага часу. Кожная наступная спроба зварнуцца да гэтага вобраза павіна быць вышэй за папярэднюю. Загладжаны ў псхалогію гераю, узнаўля

АБ СТАНЕ СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКОЙ ДРАМАТУРГІІ

САДАКЛАД АНДРЭЯ МАКАЁНКА

Мы з цікавасцю заслухалі даклады аб здобтках беларускіх празаікаў і паэтаў за перыяд паміж з'ездамі. Прышла чарга і секцыі драматургаў расказаць аб сваёй рабоце за гэты час. Калі гаварыць шчыра, дык трэба прызнацца, што нам, драматургам, было крыху сорамна за свае сцільныя поспехі ў параўнанні з заслужанай славай нашых сяброў празаікаў і паэтаў.

Давядзе, таварышы, прыгадвам. На кожным нашым з'ездзе, пленуме, на кожнай нарадзе, выскоіць ці невядома, калі пачыналася гаворка пра драматургію, дык звычайна мы чулі: «Драматургі ў даўню перад народам». Нават і тады, калі сянінскія поспехі былі, усё роўна нам накіравалі, што драматургія адстае ад жыцця. Мы некалькі раз перамаўлялі да гэтага. Аднак гэта, на жаль, працягла не прыняла, што драматургія сапраўды адстае ад сапраўднага жыцця, драматургі ў вялікім даўню перад народам.

Развіццё драматургіі існасцёва звязана з тэатрам, які да сённяшняга часу і ў будучыню будзе адна з галоўных форм мастацтва. І ў залежнасці ад таго, доўгае ці кароткае гэта жыццё і як часта мы бачым на афішах назвы сваіх п'ес, можна меркаваць, як аб поспехах і ўдачах, так і аб няўдачах драматургаў, можна меркаваць таксама і аб густах нашага сучаснага гледача.

Што ж нам расказаваў прагляд афарміў, кароткі аналіз рэпертуару нашых тэатраў? Найбольш жыццёвы, найбольш папулярныя п'есы і спектаклі, рэалістычныя, праўдзівыя, глыбока народныя, нацыянальныя па сваёму каларыту і пэдагагічнаму значэнню, гэта п'есы і спектаклі, дзе вышэйшыя ярыя народныя характары. Як тэатрава, гэтыя п'есы шырока вядомыя далёка ад мяжыў нашай рэспублікі, яны з поспехам ішлі і ідуць у сотнях тэатраў Саветаў Саюза.

Вось ужо больш двух дзесятак гадоў красуюцца на афішах слаўная «Паўлінка». Яна лёгкая спаборнічае з перабортлівай, напружанай тэатральной модай. Гэты глыбока народны спектакль з асадым глядзючымі людзьмі самых розных узростаў і самых розных густаў.

Упрыгожанае рэпертуар Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы выдатная камедыя «Хто смеяцца апошнім». Больш дзевяці гадоў гледаць з захапленнем прымая гэты сурова рэалістычны твор. Хіба можна пасля гэтага сказаць, што Нандрат Краўца не працуе ў тэатры?

Чаканне жыцця ўвабляе нас на сцэне каменцаў і Нандрата Краўца. «Мілы чалавек». І мы ўстаём, і мы будзем з такой жа ўзыскасцю прынята сучасным гледачом, як успрымаў іх ім у часе першай прэ'ерыі ў 1947 годзе.

У тэатры імя Якуба Коласа з даважных часоў бесперапынна карыстаецца любоўю гледачоў «Неспяўня» В. Вольскага. Гэта дацінная, вясёлая, народная відэішча, зусім дарэчы пастаўленае крыху на ўмоўным стылі, які прыклад аднаведнасці формы спектакля зместу п'есы.

Заслужана кожна ганарыцца Тэатр імя Ленінскага камсомола Беларусі сваім баявым, патрыятычным спектаклем «Брэсцкая крэпасць» Кастуся Губарэвіча. Гэты спектакль паказаны больш як 500 разоў. Значыць, К. Губарэвіч не парывае цесных сувязей з тэатральным гледачом і даўна, відаць, наперад, ідуць і спектакль Тэатра імя Янкі Купалы «Кастанцыя Заслонова» па п'есе А. Маўзона і «Камітэт» М. Гарулёва па п'есе М. Гарулёва. Можна толькі ўхваляць намер «Купалінаў» знаваць на сваёй сцэне гэты выдатны спектакль пра героя Айчынай вайны.

Кароткі агляд тэатральных афіш паказвае, што ў нас ёсць нестароўныя п'есы, якія складаюць асалоду для рэпертуару нашых беларускіх тэатраў. Гэта лепшы ўзор нашай драматургіі, лепшыя яе здобаткі.

Чым жа ўвабляе гэты фонд за апошнія сем гадоў? За гэты час напісана і пастаўлена ў тэатры 31 п'еса. У тым ліку оперны і балетныя лібрэта і п'есы для Тэатра лялек.

Звычайна пералік твораў не ўпрыгожвае імя аўдара даклада. Але чаму не зробім дэталі з імя твораў, а з імя аўдара? Больш як у тым, што потым мы зробім даклад іспрыманае названне.

У 1960 годзе ўзнікла на свет чатыры творы: «Калючая ружа» А. Вацлы, «Лявоніха» П. Данілава, «Дружое знаёмства» М. Гарулёва, «Любоў, Надзея, Вера» П. Васілеўскага.

1961 год — самы ўраднівы. У гэтым годзе былі напісаны і пастаўлены: «Твой светлы шлях» А. Маўзона, «Выгнанне блудніцы» І. Шамякіна, «Крыніцы» І. Шамякіна і Ю. Шчарбакова, «Справа не жыцця» А. Гутворкі і Ф. Казаўскай, «Мара» Я. Рамановіча, «Лясун» і «Сярабраная табакерка» (інсцэніроўка вядомай казкі Змітрака Бядулі для Тэатра лялек) М. Алтухова і «Лявоніха на арбіце».

У 1962 годзе шасць п'ес: «Пад адным небам» А. Маўзона, «Прыгаванне» М. Гарулёва, «Чалавек за бортам» Я. Пасава, «Дзівны дом» П. Васілеўскага, «Апошні крок» В. Зуба, «Марынка крапіўніца» А. Вольскага і П. Макаля (для Тэатра лялек).

У 1963 — пяць п'ес: «Яснае світанне» А. Вацлы, «Святло і цені» М. Алтухова, «Вечны агонь» П. Харкова, «Вітва ў космасе» М. Гарулёва, «Вясёлы цырк» А. Ляўскага (для Тэатра лялек).

1964 год — пяць п'ес: «Марат Казей» В. Зуба, «Сярабраная табакерка» М. Алтухова (на гэты раз ужо для Тэатра юнага гледача), «Гэта было ў Магілёве» Я. Тарасова, «Цвёрды араш» М. Алтухова.

У 1965 годзе толькі 4 п'есы. Гэта «Куды ідзе, Сяргей» А. Маўзона, «Мая дачка» М. Гарулёва, «Выклік багам» А. Дзялендзіна, «Я так хацу» Р. Раманава.

І ўсё. Як вы заўважылі, колькасць п'ес змяняецца. Але колькасць п'ес — гэта адзін бок справы. Якая ж іх якасць? Найбольш шчаслівы лёс напалаў дзве п'есы. Лічы правільна больш як у сотні тэатраў, а злучыліся на свет чатыры творы: «Калючая ружа» А. Вацлы, «Лявоніха» П. Данілава, «Дружое знаёмства» М. Гарулёва, «Любоў, Надзея, Вера» П. Васілеўскага.

Мала! На сем гадоў — вельмі мала! Іншыя п'есы — адны з большым поспехам, а некаторыя з меншым — прайшлі на сцэнах тэатраў нашай рэспублікі.

Варта ўспомніць «Галоўную стаўку» К. Губарэвіча, хоць яна і напісана раней перыяду, якія я разглядаю.

Але Рускі тэатр імя Горькага ў свой час вярнуўся да яе і паставіў спектакль, які прынес тэатру ўдзячнасць гледачоў. Такую практыку, на наш погляд, варта падтрымліваць. Пасля першай паставы прайшоў амаль дзесяць год, за гэты час вырас новы гледач — моладзь, якой цікава і карысна паглядзець спектакль, які яны не маглі ўбачыць у дзяцістве.

П'еса «Галоўная стаўка», працягваючы добрыя традыцыі героіка-рэвалюцыйных п'ес і фільмаў, у яркай форме ўвасабрала старонку гераічнай барацьбы нашага народа за Саветскую ўладу на тэрыторыі Беларусі. У ёй створаны яркія народныя характары, цікавая інтрыга, дацісны гумар.

П'еса А. Маўзона «Пад адным небам» невыпадкова выклікала да сябе цікавасць многіх тэатраў краіны. З поспехам яна ішла і ў Рускім тэатры імя Горькага ў Мінску. Напісана на актуальную тэму, яна адказвала на вострыя і хваляючыя пытанні, над якімі сур'ёзна задумваўся гледач. Удала выписаны псіхалагічна пераканальны вобраз прыхільніка культуры асобы Максішана, запамінаюцца два антыводы на сваіх светапоглядах — вобразы Аляксея і Барыса, сутнасць аднаго — сумленнасць і праўдзівасць, другога — фальш, крывадушнасць. Востры канфлікт, цікавы сюжэт, праўдзівасць прынеслі і аўтару і спектаклю добрую славу. Чалавек на жаль, не скахнаў пра яго наступную п'есу «Куды ідзе, Сяргей».

Хоць аўтар і заданча не шукаў усё п'есу пахвалены жыццёвым фактам, аднак да канца ён, гэты факт, не асведаваў, псіхалагічна не раскрыты і ўспрымання як надуманы.

Ёсць усе падставы спадзявацца, што яшчэ дзве

новыя п'есы выйдзю на ўражанняю сцэну. Гэта п'еса І. Шамякіна і Ю. Арыянскага па раману «Сэрца на далоні» і «Выклік багам» А. Дзялендзіна.

Раман «Сэрца на далоні» аваяваў сабе шырокую славу, спектакль, пастаўлены ў Гомелі, Брэсце і Віцебску, ідуць пры перапоўненых залах. У Гомелі п'еса паказана ўжо каля 40 разоў і — пры ашылагах. Чым жа вабіць да сябе гэты твор? Лейтматывам сваім — справядлівасцю да чалавека, даброты, прычынасцю. Сюжэт разгортваецца цікава. Праўдзівы характары, светлыя задумы, гуманізм твора — вось ты адметныя рысы спектакля, якія прыцягваюць увагу гледачоў.

За апошнія гады Шамякіна часта звяртаецца да жанру драматургіі. І гэта трэба вітаць. Раз за разам сталее яго майстэрства ў п'есах. Праца для тэатра не пераширае і яго робіце ў прозе. Наадварот, Шамякіна стаў больш лаканічным, аб чым сведчыць яго апошняя апавесць «Ах, Міхаліна, Міхаліна...».

Калі ўжо ідзе гаворка пра інсцэніроўку, то варта сказаць і пра спектакль «Людзі на балоце». І. Мележ некалі пісаў п'есу, і адна з іх — «Пакуль вы маладыя» — з поспехам прайшла ў Тэатры імя Янкі Купалы. Апошнія гады пісьменнік аддаў прозе. Але проза яго (відаць, не без уласнага тэатра) драматургічна. Па яго раману заслужаная артыстка рэспублікі З. Браўарская і журналістка Т. Абакумоўска напісалі інсцэніроўку. Ён паставіў Тэатр імя Янкі Купалы.

Спектакль атрымаўся цікавы. Каларытна народныя вобразы перайшлі на сцэну. Ідэя рамана захавалася. Твор пацаў новае жыццё. Праўда, спектакль можа крыху шумлівы, гаманлівы, перанаселены другароднымі персанажамі. У ім як чатыры яскравыя сходы і часам шум, гоман і мітусня на сцэне заглушаюць, заціраюць галоўных герояў. У ідэальнае і спектакль можа лічыць удачай тэатра і інсцэніроўка.

Дарэчы, наша проза можа стаць сапраўдным рэзервам тэатральной рэпертуару, можа пашырыць кола тэм, садзейнічаць разнастайнасці форм спектакляў, узабагаціць тэатр новымі цікавымі ідэямі, вобразамі і нават жанрам. Чаму б не падумаць аб інсцэніроўках твораў Янкі Брыля, або Васіля Быкава. У нашым тэатры даўно не бачылі трагедыі, хоць ніхто яе не забараняў, і метады сацыялістычнага рэалізму дае шырокае магчымасці самым разнастайным жанрам — трагедыі, меладраме, драме, камедыі і часам нават сатыры.

Для творчасці В. Быкава характэрна цікавасць да трагедыіных абставін, у якіх трапіць чалавек. Ён даследуе характар у гэтых спецыфічных умовах. Сюжэты ён зазначае крутыя, характары стварае скульптурныя, у псіхалагічна чалавека прыняе глыбока, дзюляе ў яго натуральны, жыццёвы, проза яго не магнааслушная, лаканічная. Усе адзінкі драматурга. Можна вярта б'е В. Быкава напісаць для тэатра трагедыю? Некалі мы так уцягнулі ў драматургію Шамякіна, і ён не шкадуе, не парывае і цалер сувязі з добрым, вясёлым, таленавітым людзьмі, якія працуюць у тэатры.

Поспех п'есы А. Дзялендзіна «Выклік багам» у тэатры імя Янкі Купалы, здаецца, адтрымае ён дзверца і ў іншыя тэатры краіны. Гэта п'еса аб жыцці сучаснай моладзі, у якой не паказана меладраматычная сітуацыя. Галоўны герой яе сваймі жыццём, сваім прыкладам нясе глыбока чалавечую ідэю даброты, вернасці дружбе і каханню, ён істапаецца сваімі ўласнымі выгодамі, але не пакідае чалавека ў бядзе. Гуманізм твора, выскароднасць ідэі, праўдзівасць характэрна, дацісны дзюляе не пакідаюць абыякавым гледача. Не ўсё ў п'есе і спектакль бездарна. Ёсць там і шурпатацы, але і гэта дабrot і небадзі. Дарэчы, тут можа напераконт Тэатр імя Янкі Купалы. Гатовая п'еса праймае ў партфелі тэатра больш года. Нарэшце, рызыкнулі, і рызыка была неадаромнай. Можна вярта б'е гэта ж гэта ж адважніца і ўзяць да паставы і п'есу журналіста з Пінскага раёнавай газеты Фядотава аб жыцці сучаснай моладзі.

Трэба смялей працаваць з малымі аўтарамі! Добры і шчыры нахвалы заслужылі Магілёўскі абласны тэатр, які паставіў п'есу пачынаючага драматурга Я. Тарасова «Гэта было ў Магілёве», а зараз працуе з другім сваім земляком Ісачанкам над п'есай «Мурын бор». А хіба мы можам забыць кляпатлівую, уважлівую, чужыя адносіны да першых п'ес беларускіх драматургаў такіх чужоўных людзей, як Л. Мазалеўская, якая прывяла ў драматургію І. Козела з п'есамі «Параць-кветка», «Над хвалямі Серабранкі», смеда стала першыя п'есы Я. Пасава і многіх іншых. Хіба можна не ўспомніць добрым, шчырым словам такіх дзеячюў Беларускага тэатральной мастацтва, як К. Саннікаў і М. Міцкевіч, якія душылі, чула, самаадана вырашчалі драматургаў, памалілі і на пачатку творчасці.

Магчыма таму, што ў нас цяпер няма такіх нацыянальных рэжысёраў, і справы ў драматургіі нагоршыліся.

Можна вярта б'е Міністэрству культуры падумаць аб матэрыяльным заахованні іспрыманых рэжысёраў, якія выводзяць у свет арыгінальную п'есу, якія адтрымваюць новае імя. Справа ж бюспрэчная, што над новай арыгінальнай п'есай, тым больш маладога драматурга, у рэжысёра працы куды больш, чым над апрабанай іншымі тэатрамі п'есай.

Даволі актыўна працуе ў апошнія гады ў драматычным жанры М. Гарулёў. Ён напісаў пяць п'ес. Што характэрна для яго творчасці? Ён у пэўнай ступені авалодаў сакрэтам (у добрым сэнсе слова) драматургічнага рамаства. Адна неадназначную увагу сюжэту, згра будзе інтрыгу, правільна расставіць канфілікуючыя сілы, намяне характары. Але аўтар не абцяжарвае сябе псіхалагічнай распрацоўкай характараў, не ўдасканальвае дзюляе. Мова ў яго часам сур'ездэтаратурная, а не індывідуальная. Будзем спадзявацца, што ў яго новай п'есе аб партызанскіх разведчыках такіх хібаў будзе менш.

Не абшлось ў нашай рабце і без сур'ёзных няўдач. Мыслью модным зароб тэатральнымі катэгорыямі з уаўнай філасафічнасцю імкнўся Р. Раманаў у сваёй п'есе «Я так хацу». Але, на жаль, у яго нічога добрага не атрымаўся. Аморфнасць, невыразнасць п'есы, спяная данна модзе ў спалучэнні са слабой рэжысёрскай прывяла да таго, што спектакль у Тэатры імя Янкі Купалы не меў поспеху — прайшоў усю тры разы. А гэта ўжо вялікая няўдача і аўтару і тэатру, тым больш, што ў Р. Раманава гэта не першая і нават не другая п'еса.

Пэўныя дасягненні мела беларускае кінамастатства. За апошнія гады на кінастудыі «Беларусьфільм» пастаўлена 11 поўнамэтражных фільмаў па сцэнарыях нашых пісьменнікаў. Сцэнарыі для кіно пісалі А. Куляшоў, М. Лужанін, К. Губарэвіч, І. Шамякіна, В. Быкаў, А. Маўзона, М. Фігуровіч, А. Кучар. Выпушчана сем кароткамэтражных карцін па аповяданнях і сцэнарыях Я. Брыля, У. Караткевіча, П. Васілеўскага і іншых. Значная група пісьменнікаў піша сцэнарыі для студыі дакументальна-храніцельных фільмаў: А. Вялюгін, М. Калачынскі, Т. Хадкевіч, І. Грамовіч, П. Прыходзька.

У параўнанні з недалёкім мінулым цалер у кіно беларускія пісьменнікі займаюць больш моцны пазіцыі — калія паловіны фільмаў пастаўлены на арыгінальных сцэнарыях, напісаных членамі нашага саюза. Можна спадзявацца, што кіраўніцтва кінастудыі «Беларусьфільм» і Камітэта кінематаграфіі пры Саветах Міністраў БССР яшчэ больш актыўна будзю прыцягваць новыя сілы і асабліва малых пісьменнікаў.

Вось фільмы нашай кінастудыі, якія сталі прыкметнай з'яві кінамастатства Саветаў Саюза за апошнія гады: «Дзючэнка шукае бацьку» (сцэнарыі К. Губарэвіча і Я. Рыса), «Першы вы

прабаванні» (сцэнарыі А. Куляшоў і М. Лужанін), «Траця ракетка» (па аповесці В. Быкава), «Масква — Генуя» (сцэнарыі А. Шпешнева), «Крыніцы» І. Шамякіна, «Альпійская балада» В. Быкава і «Плывічы едзе ў Прагу. Некаторыя нашы фільмы на кінафестывалех былі ўдасцены прэміяй.

«Масква — Генуя» — цікавы расказ аб першых перамогах нашых дыпламатаў пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі, аб ленынскай палітыцы міру паміж народамі. Фільм вельмі актуальны ў палітычных адносінах, сучасны па сваёй асноўнай ідэі і выраацае тэма на даволі высокім мастацкім узроўні.

Асабліва трэба адзначыць удалую эканізацыю твораў В. Быкава. Фільм «Альпійская балада» — выдатны твор нашага кінамастатства. У ім створаны гераічны вобраз воіна-беларуса, мункаснасць, вытрымка, выскароднасць душы і патрыятызм якога выклікаюць глыбокую пашану і ўдзячнасць людзей, вызваленых ад гітлераўскага фашызму.

Больш спрэчным з'яўляецца фільм «Праз могілкі». Залішне змрочны па таланальнасці, сумнаваты, пазабланы нацыянальнага каларыту, ён вельмі наліва, бедна трактуе партызанскі рух на Беларусі. І не дзюна. Аўтар сцэнарыя П. Ілінін хутары і зольны празаік, але Беларусі не ведае і, натуральна, не мог стварыць праўдзівыя народныя вобразы.

Далей я хачу сказаць пра вартыя увагі сцэнарыі, якія ляжыць у аснове студыі Гэта — «Галі Г. Бекерэвіча па аповяданнях Я. Брыля», «Сярабраныя дарогі» Я. Васілеўскага, «Залатыя россыпкі» М. Матукоўскага, «Не той тонар» І. Шамякіна і, нарэшце, выдатны, на маю думку, сцэнарыі У. Караткевіча «Гнеўнае сонце». Дарэчы, над гэтым сцэнарыем з запалам працаваў малады беларускі рэжысёр І. Дабролюбаў. Сцэнарыі былі прыняты, зацверджаны рэспубліканскім Камітэтам. Мы ўпэўнены, што фільм атрымаецца б'е цікавы, з глыбокай, аптымістычнай філасофіяй. Аднак сцэнарыі быў адхілены, і рэжысёр І. Дабролюбаў ўвучылі другі, далёка не лепшы за «Гнеўнае сонце».

Чаму ж не былі пастаўлены названыя сцэнарыі? На гэта ёсць шмат прычын. Першая — адсутнасць нацыянальных кадраў кінарэжысёраў. Старых рэжысёраў на студыі асталася ішмат, а моладзі ў большасці не ведае беларускай літаратуры і нацыянальнага беларускага жыцця.

Некаторыя з маладых ігнаруюць гэтыя сцэнарыі па прычыне малавобнасці, прыярэдаўнасці. Часам іх імкненне падрабязна пад зарубенчы ўзоры пераширае асабеянню прадуючых нашых беларускіх кінадраматургаў. Аўтары не могуць знайсці кантакт з такімі рэжысёрамі. Дый які гэты кантакт знойдзец? Гэта ж не прыватная справа. А кіраўніцтва студыі часта аказваецца бясцільным перад ім.

Але ж варта прызнаць і тое, што на студыі растуць і зольныя маладыя рэжысёры: Тураў, Вінаград, Сцяпанав.

Мы павінны адзначыць і тое, што работа на кінастудыі «Беларусьфільм» вялікай групы пісьменнікаў на чале з А. Куляшоўным не прайшла марна, істапова пераадылаваюцца перыядычныя звычкі, пра якія я гаварыў. Мы ўсё ж маем беларускую кінамастатграфію і можам з упэўненасцю казачь ад не яшчэ лепшых поспехаў. Ужо да 50-годдзя Саветскай ўлады запущаны ў вытворчасць добрыя сцэнарыі — «Радзі» — «Усім» М. Лужаніна і А. Куляшоў і К. Губарэвіча «К Леніну», у якім расказваецца пра цяжкі лёс дзядзюў у першыя гады пасля рэвалюцыі і пра клопат маладой Саветскай дзяржавы аб дзядзюх.

Выхтуюцца да вытворчасці вельмі цікавыя сцэнарыі «Партызаны» А. Аламовіча і «Хрыстос прыбыліў у Гродна» У. Караткевіча.

Пачалася работа яшчэ над адным фільмам, аб якім варта выказаць некаторыя меркаванні. Я мяю на ўвазе сцэнарыі А. Кучара «Усходні надзея». Апошнія гады А. Кучар распрацоўвае ў кіно гераічную тэму з гісторыі беларускага народа. Намер выскародны, пахвальны. Але якія ж вынікі? У свой час А. Кучар падаў на студыю запіку на напісанне сцэнарыя аб гераіні беларускага народа Веры Харужай. Добры намер з энтузіязмам падхалілі. Вясаліліся, фільм паглядзе

лі — праслаліся. Аўтар, скарыстаўшы некаторыя факты з біяграфіі гераіні, дапоўніў сюжэт пкіантычнымі сцэнамі, а Вера Харужая, яе подзвіг, яе імя з фільма зніклі.

Прайшоў некаторы час, і А. Кучар, на гэты раз ужо з Вінаградывым, зноў падаў запіку на сцэнарыі аб гераіні-падошчыцкай горада Мінска ў часы фашыскай акупацыі. Усё свет ведае аб гераізме нашага народа ў гады Вялікай Айчынай вайны! І сябры і ворагі прызналі, што Беларусь была краінай класічнага партызанскага руху. А хто яны, тыя героі, якіх іх запіку? Сябры іх імяны і сцэнарыі не назавы. Скарыстаны толькі эпизоды з жыцця гераіню, іх гераічныя подзвігі.

Часнае, праўдзівана мастацтва павінна называць іх імяны, народ хоча іх ведаць, моладзі, нам-самому вельмі важна іх ведаць. Гэтыя людзі смерцю сваёю, крывёю сваёю, пакутамі страшнымі ў фашыскай засценнах, мукамі сваімі, бесшматнымі подзвігамі сваімі, гарачай любоўю да Радзімы заваявалі свае права на славу! У нас былі свае Чапаевы, Шчорны, Катоўскія, Матросы, Зоя Касмадзеянскія. Навошта ж абкрадваць гераічную гісторыю беларускага народа? Гэта надзвычайна, недаравальна несправядлівасць з боку А. Кучара да людзей, якія крывёю сваёю ўпсалі слаўную старонку ў гісторыю Саветскай Беларусі.

Недаравальна на гэты раз і таму, што ў адрэама А. Кучара гэта ўжо чацвёрты фільм аб нашых гераіях, і ўсе яны зроблены па прышчыпу: сцэрыі імя.

Неманкі слюў аб тэатральной крытыцы. Добрага слова і ўдзячнасці заслугоўваюць нашы тэатразнаўцы за распрацоўку гісторыі тэатральной мастацтва Беларусі. І ў першую чаргу таяі словы можа адрасаваць У. Няждэў, А. Сабаўскаму, А. Саннікаву, Хай, магчыма, яшчэ, можа нават, не зусім дасканала, але зроблена вялікая работа па збору матэрыялаў, сістэматызацыі, абгульненню вопыту, асвятленню розных перыядаў з жыцця тэатра. Не забыты і ідэі, якія стварылі нацыянальны тэатр.

А што можна сказаць пра асвятленне сённяшняга жыцця тэатраў? Тут трэба кінуць сур'ёзныя напрок, бадай што, усім нашым газетам і часопісам. Пра футбол болей пішуць, чым пра тэатр і драматургію. Ці ж гэта нармальна?

У лепшым выпадку газеты друкуюць рэпані на пера'еры. А штодзённае жыццё тэатра? А сабы, двухсоты, трысоты спектакляў? Гэта ж сапраўдны перамога тэатральной калектыву.

Хачелася б, каб газеты ў кожным нумары адводзілі жыллошчу для мастацтва, дзе б друкаваліся рэпартажы з тэатраў, невядлікія замаляўкі аб рабоце асобных актёраў.

Пра сатыру. Апошнім часам пра яе ідзе ні словам не ўспамінаюць, асабліва добрым словам. Наўжо яна нікому не патрэбна? Ну, няхай не даюць ёй генеральскага чыну, можа нават заагата высокая для яе пасада сатырарнага ўрача. Але ж яе можна параўнаць на важнасці хоць бы з пасадай пучыяго ахобдчыка, які пільна сочыць, каб не трапілася трышчына ў ройнах, каб наш поезд ішоў па тэраку без іспрыманага задрываў. Назавіце гэта дурнікам — хоць смельце будзе вымятаць. Назавіце сатыру кі хочане, толькі дайце ёй месца, знайдзіце ёй хоць кучокач у ластавою нашага з'езда.

Чаму так ставіцца пытанне? Ніядаўна Рэспубліканскі Дом народнай творчасці праводзіў нараду кіраўнікоў народных тэатраў у сувязі з падрыхтоўкай да 50-годдзя Саветскай ўлады. І воль на гэтай сустрэчы-вапталі: а ці можна ставіць у такі час сатырычныя камедыі? Пытанне не выпадковае, хаця і дзюнае. Выдаць работа сатырыку — не работа. Вышцам за сатырыку сорамна на свяце, іх нельга туды пуснаць. Як б'е праўдзівыя клопат аб тым, каб не сапасаваць святочны нашры нават Гарлахаваму, Зяліну, Туляе і іншым падобным сатырычным тыпам, даць ім гады на два-тры перады.

І, нарэшце, яшчэ аб адным — вельмі, вельмі важным. Драматургі, які ўсё пісьменнікі, маюць вялікі і сур'ёзны сацыяльны заказ, заказ народа, заказ партыі. Застаецца ўсёго 18 месяцаў да дня, калі

ўсё свавецкі народ, усё працоўнае люд нашай планеты будзю святкаваць 50-годдзе Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі, якая адкрыла новую эпоху ў развіццё чалавечы.

Хто, як не мы, павінны расказаць аб гераічнасці, працоўным подзвігу нашага народа, нашай партыі, аб чужоўных самааданых людзях, якія зрабілі цуд на нашай зямлі за гэтыя 50 гадоў.

Колькі падлікі! Колькі захапляючых вобразаў, сюжэтаў, канфілікаў! Былі смутак і радасць, былі крывядныя памылкі і бліскучыя, векапомныя перамогі, была нястача, але была непахісная воля, швэрдасць духу, бальшавіцкая настольнасць і вера ў праўду ленынскіх

НА ПЯРЭДНІМ ІГРАІ

САДАКЛАД ЯНКІ КАЗЕКІ

Бадай, ні на адным з нашых партыйных з'ездаў пытанні літаратуры і мастацтва не займалі такога вялікага месца, як на нядаўнім XXIII з'ездзе.

Гэта і зразумела. Цяпер, як ніколі, узрасло значэнне мастацкага слова ў духоўным жыцці народа, у фарміраванні новага чалавека — будаўніка камуністычнага грамадства.

XXIII з'езд падкрэсліў, што ў сваёй дзейнасці мы намянаем павінны кіравацца прынцыпам партыйнасці мастацтва, класавога падыходу да ацэнкі ўсяго, што робіцца ў галіне культуры.

Кнігі гэтыя ўсталялі яшчэ да таго, як убачылі свет, бо асноўная праца над іх падрыхтоўкай да друку вялася гады, калі многія творы і многія пісьменнікі, што актыўна працавалі ў дваццаты і трыццаты гады, былі яшчэ адлучаны ад літаратуры, а ў саміх літаратуразнаўцэ шырока бытавалі вульгарызатарскія, дагматычныя канцэпцыі асветлення творчага працэсу.

Як бачым, стварэнне сапраўды навуковай гісторыі беларускай савецкай літаратуры з'явілася для нашых даследчыкаў адной з першаарговых задач. Трэба было грунтоўна вывучыць і літаратуру і крытыку дваццатых—трыццатых гадоў, глыбей зразумець складанасць тагачаснага літаратурнага жыцця, гісторыю розных літаратурных арганізацый і групаван.

Сёння нам добра відэць і ўсё каштоўнае, што зрабіла ў тых гады крытыка, і яе слабасці, забуджэнні. Развіваючыся разам з літаратурай, крытыка, вядома, жыла не ізалявана і клопатамі, адгукалася на новыя літаратурныя з'явы, адрабляла іх, выяўляла грамадскую думку свайго часу.

Трэба сказаць, што і самі мы, крытыкі, часам не па-гаспадарска ставіліся да вынікаў сваёй працы. Чым, напрыклад, выгудамчыць той факт, што ў двухтомнай «Гісторыі беларускай савецкай літаратуры» выдзелена нядаўна, зусім абдырэны крытыка і літаратуразнаўства? Быццам гэты жанр у нас і няма.

Сёння, мабыць, няма асаблівых падстаў папракчы крытыку за сур'ёзна адставае, хоць шмат якія праблемы тэорыі і гісторыі нашай літаратуры, яе сучаснага развіцця яшчэ чакаюць сваіх даследчыкаў, ды і не ўсё зробленае можа задаволіць нас.

Кніжная палата сведчыць, што пасля IV з'езда пісьменнікаў Беларусі рэспубліканскія выдавецтвы штогод выпускалі больш дзесяцінаў — трыццаты кніг літаратуразнаўчых і крытычных прац.

А гаварыць аб тым, што ў гэтых кнігах можна зачытаць у актыўны і сур'ёзны іх ёсць слабыя, павархольныя, блытаныя; шмат якія кнігі маюць недахопы і пралікі і часам вельмі істотныя.

Вядома, узровень крытыкі вымяраецца не колькасцю выдзеленых кніг і аублікаваных у перыядычны артыкулах, але і гэты факт пэўным чынам характарызуе стан жанру, які працягвае час у нас адставіць. За апошні год, што аддзяляе ад нас гэты з'езд ад папярэдняга, крытыка зрабіла значны крок наперад, набыла жыццёвую сілу, здольнасць уплываць на літаратурны працэс, стала сапраўды самастойнай галінай літаратуры.

Умацілася ўвага крытыкі да сучаснасці, да праблем ідэяльнай і эстэтычнага ўзбагачэння літаратуры, да складаных сацыяльных, грамадскіх праблем, якія ставяць перад ёй жыццё. Павысіўся тэарэтычны ўзровень многіх даследванняў і артыкулаў, іх лаянасць, зматаніраванасць.

Гэтыя якасныя зрухі ў галіне крытыкі і літаратуразнаўства з'явіліся вынікам глыбокіх змен, што адбыліся ў краіне пасля XX з'езда КПСС, вынікам аднаўлення і ўсталявання ленінскіх норм развіцця літаратуры.

Апазіцыя сёння шмат беларускай савецкай літаратуры, мы выразна бачым, што ад самых сваяіх вытокаў яна развіваецца як літаратура рэвалюцыйная, глыбока народная і рэалістычная. Вельмі трывалыя цагляныя пакалы ў яе падмурку Янка Купала і Якуб Колас.

Цяжка перабольшыць значэнне таго Укладу, які ўнеслі ў яго ў развіццё беларускай крытыкі і літаратуразнаўства. Іх шматлікія артыкулы і выказванні па пытаннях літаратуры, думкі аб творчасці многіх беларускіх пісьменнікаў з'явіліся тым грунтам, на які абнароўваецца навукова гісторыя нашай літаратуры і наша сучасная крытыка.

Пакуль што крытыкі і літаратуразнаўцы больш актыўна працавалі на доследным полі дакастрычніцкай беларускай літаратуры і літаратуры дваццатых — трыццатых гадоў. Сей-той схільны былі лічыць гэты адыход ад творчых інтарэсаў і клопатаў нашых дзён. А між тым, навуковае іспрабаванне праблем гісторыі беларускай савецкай літаратуры з'яўляецца такой жа актуальнай справай, як і абгульненне сучаснага мастацкага вошты.

Хочацца ў сувязі з гэтым нагадаць адзін факт. Напярэдні IV Усеагульнага з'езда савецкіх пісьменнікаў А. М. Горькага паслаў у пісьменніцкія арганізацыі некаторых рэспубліц пісьмо. «Было ў гэтым пісьме, — гаворыў тады на з'ездзе прадстаўнік Украіны, — пытанне, якое прымусіла мяне пацярпець ад сораму: «Ці ёсць нарысы гісторыі ўкраінскай літаратуры, а калі няма, ці маркуецца напісаць такі нарыс?»

Не сагрот, што ішчэ зусім нядаўна, гады два-тры назад, нам давялося б чыраваць, пацярпець такое пытанне. Як ні дзіўна, але да самага апошняга часу ў нас не было больш-менш прыстойнай кнігі па гісторыі беларускай савецкай літаратуры. Бо калі б сапраўды трэба было адказаць на та-

кое пытанне, мы, вядома, не сталі б раіць прачытаць «Очерк истории белорусской советской литературы», выдзелены ў 1954 годзе, ці «Нарысы по истории белорусской литературы», якія выйшлі ў 1956 годзе.

Кнігі гэтыя ўсталялі яшчэ да таго, як убачылі свет, бо асноўная праца над іх падрыхтоўкай да друку вялася гады, калі многія творы і многія пісьменнікі, што актыўна працавалі ў дваццаты і трыццаты гады, былі яшчэ адлучаны ад літаратуры, а ў саміх літаратуразнаўцэ шырока бытавалі вульгарызатарскія, дагматычныя канцэпцыі асветлення творчага працэсу.

Як бачым, стварэнне сапраўды навуковай гісторыі беларускай савецкай літаратуры з'явілася для нашых даследчыкаў адной з першаарговых задач. Трэба было грунтоўна вывучыць і літаратуру і крытыку дваццатых—трыццатых гадоў, глыбей зразумець складанасць тагачаснага літаратурнага жыцця, гісторыю розных літаратурных арганізацый і групаван.

Сёння нам добра відэць і ўсё каштоўнае, што зрабіла ў тых гады крытыка, і яе слабасці, забуджэнні. Развіваючыся разам з літаратурай, крытыка, вядома, жыла не ізалявана і клопатамі, адгукалася на новыя літаратурныя з'явы, адрабляла іх, выяўляла грамадскую думку свайго часу.

Трэба сказаць, што і самі мы, крытыкі, часам не па-гаспадарска ставіліся да вынікаў сваёй працы. Чым, напрыклад, выгудамчыць той факт, што ў двухтомнай «Гісторыі беларускай савецкай літаратуры» выдзелена нядаўна, зусім абдырэны крытыка і літаратуразнаўства? Быццам гэты жанр у нас і няма.

Сёння, мабыць, няма асаблівых падстаў папракчы крытыку за сур'ёзна адставае, хоць шмат якія праблемы тэорыі і гісторыі нашай літаратуры, яе сучаснага развіцця яшчэ чакаюць сваіх даследчыкаў, ды і не ўсё зробленае можа задаволіць нас.

Кніжная палата сведчыць, што пасля IV з'езда пісьменнікаў Беларусі рэспубліканскія выдавецтвы штогод выпускалі больш дзесяцінаў — трыццаты кніг літаратуразнаўчых і крытычных прац.

А гаварыць аб тым, што ў гэтых кнігах можна зачытаць у актыўны і сур'ёзны іх ёсць слабыя, павархольныя, блытаныя; шмат якія кнігі маюць недахопы і пралікі і часам вельмі істотныя.

Вядома, узровень крытыкі вымяраецца не колькасцю выдзеленых кніг і аублікаваных у перыядычны артыкулах, але і гэты факт пэўным чынам характарызуе стан жанру, які працягвае час у нас адставіць. За апошні год, што аддзяляе ад нас гэты з'езд ад папярэдняга, крытыка зрабіла значны крок наперад, набыла жыццёвую сілу, здольнасць уплываць на літаратурны працэс, стала сапраўды самастойнай галінай літаратуры.

Умацілася ўвага крытыкі да сучаснасці, да праблем ідэяльнай і эстэтычнага ўзбагачэння літаратуры, да складаных сацыяльных, грамадскіх праблем, якія ставяць перад ёй жыццё. Павысіўся тэарэтычны ўзровень многіх даследванняў і артыкулаў, іх лаянасць, зматаніраванасць.

Гэтыя якасныя зрухі ў галіне крытыкі і літаратуразнаўства з'явіліся вынікам глыбокіх змен, што адбыліся ў краіне пасля XX з'езда КПСС, вынікам аднаўлення і ўсталявання ленінскіх норм развіцця літаратуры.

Апазіцыя сёння шмат беларускай савецкай літаратуры, мы выразна бачым, што ад самых сваяіх вытокаў яна развіваецца як літаратура рэвалюцыйная, глыбока народная і рэалістычная. Вельмі трывалыя цагляныя пакалы ў яе падмурку Янка Купала і Якуб Колас.

Цяжка перабольшыць значэнне таго Укладу, які ўнеслі ў яго ў развіццё беларускай крытыкі і літаратуразнаўства. Іх шматлікія артыкулы і выказванні па пытаннях літаратуры, думкі аб творчасці многіх беларускіх пісьменнікаў з'явіліся тым грунтам, на які абнароўваецца навукова гісторыя нашай літаратуры і наша сучасная крытыка.

Пакуль што крытыкі і літаратуразнаўцы больш актыўна працавалі на доследным полі дакастрычніцкай беларускай літаратуры і літаратуры дваццатых — трыццатых гадоў. Сей-той схільны былі лічыць гэты адыход ад творчых інтарэсаў і клопатаў нашых дзён. А між тым, навуковае іспрабаванне праблем гісторыі беларускай савецкай літаратуры з'яўляецца такой жа актуальнай справай, як і абгульненне сучаснага мастацкага вошты.

Хочацца ў сувязі з гэтым нагадаць адзін факт. Напярэдні IV Усеагульнага з'езда савецкіх пісьменнікаў А. М. Горькага паслаў у пісьменніцкія арганізацыі некаторых рэспубліц пісьмо. «Было ў гэтым пісьме, — гаворыў тады на з'ездзе прадстаўнік Украіны, — пытанне, якое прымусіла мяне пацярпець ад сораму: «Ці ёсць нарысы гісторыі ўкраінскай літаратуры, а калі няма, ці маркуецца напісаць такі нарыс?»

Не сагрот, што ішчэ зусім нядаўна, гады два-тры назад, нам давялося б чыраваць, пацярпець такое пытанне. Як ні дзіўна, але да самага апошняга часу ў нас не было больш-менш прыстойнай кнігі па гісторыі беларускай савецкай літаратуры. Бо калі б сапраўды трэба было адказаць на та-

гэта назмерна пашырыла звесткі па гісторыі нашай літаратуры, узбрала даследчыку мінстам канкрэтных фактаў.

Паўднёне абгульняўшы прац пра асобныя перыяды развіцця нашай літаратуры, пра асобныя яе жанры і творчасць, бадай, усіх буйнейшых пісьменнікаў, публікацыя дакументальных, аўтабіяграфічных і мемуарных матэрыялаў падрыхтавала добры грунт для стварэння навуковай гісторыі беларускай савецкай літаратуры.

Такая праца ў нас ужо ёсць. У канцы 1964 года выйшла ў свет першы том «Гісторыі беларускай савецкай літаратуры», у якім асветляецца літаратурны працэс ад Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі да пачатку Вялікай Айчыннай вайны. Нядаўна выдзелены і другі том.

У мінулым годзе першы том «Гісторыі» абмяркоўваўся на сходзе секцыі крытыкі і літаратуразнаўства. Ацэнкамчы гэта даследаванне як вельмі патрэбна і каштоўна працу, таварышчы выказалі нямаля заўвагі, якія датычаць перыядычнасці гісторыі літаратуры і ацэнкі яе асобных з'яў і твораў. Сапраўды, наспела патраба ўдкладніць перыядычнасць беларускай літаратуры ў адпаведнасць з асноўнымі этапамі развіцця савецкага грамадства.

Вядома, аўтары выбралі не лепшы прынцып падыходу да літаратурнай гісторыі, пасля аглядных артыкулаў манатэматычна характарыстыкі жыццявага і творчага шляху буйнейшых нашых паэтаў і празаікаў. Пры такім прынцыпе цяжка стварыць цэласную карціну літаратурнага працэсу, пазбегнуць паўтараў адных і тых жа думак, вывадаў, характарыстык і нават цытат. Тое, што «Гісторыя» рыхтаваў даволі вялікі наметы аўтараў, пакаляла свой адбітак на яе змест і стыль: адчуваецца поўная стракатасць раздзеловак як у сэнсе тэарэтычнага ўзроўню, так і стылю.

Выключчы, бюспрычна, заўвагі і папрачкі некаторыя вывады і ацэнкі ў раздзеле «Літаратура на сучасным этапе». Для аўтараў «Гісторыі» гэты вельмі самы складаны перыяд. Пісаць трэба было літаратурна на гарачых слядах паэзій, аналізаваць жыццё, змяніліся працэсы, якія адбываюцца ў літаратуры сёння, аднаўляюцца з'явы, якія не ўсталяліся, не правяраны часам. У раздзеле пра сучасную літаратуру некаторыя аўтары далі большае выйсе асабным схільнасцям і сімптыям. Тут можа сустраць прыёмы дыскусійных, палемічных артыкулаў, прыблытых, часам аднабачковых ацэнак. Для такой кнігі, як гісторыя літаратуры, больш за ўсё патрэбны строгі гістарызм і навукова аб'ектыўнасць.

Мне ўяўляецца пэўным для нашай крытыкі тое, што і літаратуразнаўцы пачалі цікавіцца з'явамі сённяшняга літаратурнага развіцця. Добра час асобныя сілы даследчыкаў і крытыкаў займаліся галоўным чынам вывучэннем спадчыны. Крытыкаў, творчыя інтарэсы якіх цалкам звязаны з сучасным літаратурным працэсам, было не так і многа. Іх многа палічыць па палых, нават не сапраўдных традыцыйнае «ініцыя»: Р. Бярозкі, Я. Гердочы, П. Шкраба, Н. Пашкевіч, Д. Бугаёў, А. Клышка, У. Юрвіч, В. Каваленка, Ю. Кана, ды з маладзёжных — А. Яскевіч, П. Дабайла, С. Гусак, А. Мальдэцкі. Праўда, ім актыўна памагалі многія паэты і празаікі, для якіх крытыка стала таям блізкай справай, як і ў іх удзельні жанры: М. Лужанін, Я. Скрыган, Я. Брыль, М. Стральцоў, С. Грахоўскі, А. Лойка, Н. Пяліч, М. Арочка і інш.

У апошнія гады стала больш адчувальнай роля крытыкі ў літаратурным жыцці рэспублікі. У перыядычным друку можна сустраць — хоць і не так часта, як хацелася б — цікавыя праблемныя артыкулы.

Выдзелена шэраг зборнікаў артыкулаў і рэцэнзій, прысвечаных наздзеным пытанням літаратуры. Я маю на ўвазе такія зборнікі, як «На шырокіх шляхах жыцця» Н. Пашкевіча, «Літаратура і жыццё народа» і «Герой і сучаснасць» Я. Гердочы, «Характар, стыль, дэталі» Р. Шкрабы, «Шматгалоссе жыццё» У. Юрвіча, «Славянская супольнасць» М. Ларчаніна і інш., у якіх закрэпачаецца шырокае кола пытаньняў, што хаваюць сёння і пісьменнікаў, і чытача. Тут і пытанні, звязаныя з прынцыпамі мастацкага асветлення жыццявага матэрыялаў, і пытанні развіцця, узбагачэння традыцый літаратуры сацыялістычнага рэалізму, творчых сувязей братніх літаратур, і пытанні мастацкага тыпазнаўства, і, нарэшце, разнастайныя пытанні стылю, пісьменніцкага майстэрства.

Слушна гаварылася ў папярэдніх дакладах, што ў нас мала друкавана абгульняючых тэарэтычных артыкулаў, якія б аналізавалі літаратурна-мастацкі працэс, важнейшы яго заканамернасці.

Трэба шыра сказаць, што не заўсёды наша крытыка сучасна заўважала ідэяна-эстэтычныя пралікі і недахопы пэўных твораў прозы і паэзіі, не заўсёды ацэньвала гэтыя з'явы з прынцыповых, партыйных пазіцый, не заўсёды кіравалася прынцыпам класавога падыходу да аналізу літаратурных з'яў.

Беларускія крытыкі і літаратуразнаўцы і раней недастаткова ўвагі аддавалі тэарэтычным праблемам, а ў апошні час амаль зусім перасталі цікавіцца ім. За мінулыя тры гады, напрыклад, не з'явілася ніводнай новай працы, ніводнага артыкула, у якім былі на матэрыяле сучаснай літаратуры разглядаць пытанні тэорыі сацыялістычнага рэалізму, партыйнасці і народнасці. Бадай, зусім не распрацоўваюцца пытанні марксісцка-ленінскай эстэтыкі. І зрушыць гэту справу з месца можна толькі агучылімі нама-

ганнямі філосафаў, літаратуразнаўцаў, крытыкаў.

Даўно не публікавалі нашы часопісы гадавых аглядаў. А такія агляды — як усёй літаратуры, так і асобных яе жанраў — даюць магчымасць ацэньваць найбольш цікавае і характэрнае ў выніках творчага года, заўважаць новыя тэндэнцыі ў развіцці літаратуры. Часопіс «Вопросы литературы» практычна агляды прозы, паэзіі і драматургіі за «круглым сталом» крытыкаў. Такі абмен думкамі пра творы года дае багаты матэрыял для аналізу сучаснага стану літаратуры. Мабыць, не шкодна б і нам перапыць гэту практыку.

Пакуль, што асноўным жанрам апартыўнай, бягучай крытыкі застаецца ў нас рэцэнзія. Рэцэнзіяваннем новых твораў займаюцца «Літаратура і мастацтва», часопісы «Полымя», «Неман», «Маладосць» і «Беларусь». Можна сустраць рэцэнзію і ў «Звяздзе», і ў «Советской Белоруссии», але гэтыя газеты, на жаль, рэдка аддаюць свае старонкі матэрыялам пра літаратуру.

Павысіўся, безумоўна, агучны ўзровень рэцэнзіянак і справы, прынамсі, узровень большасці рэцэнзій на творы прозы, паэзіі і драматургіі. Адчуваецца ў іх строгае патрабавальнасць, шырыня грамадзянскай зацікаўленасці, лёсам літаратуры. Але гэта — толькі ў лепшых рэцэнзіях. У многіх жа выкладах дэдаўска напіраць недарэвалюцыйныя заўважэнні, захвальненне слабых, шэрых, прымітывных твораў. Як часта мы задавальняемся ішчэ тым, што прынята лічыць «сярэднім» узроўнем! А на працягу выхадзіць, што «сярэднім» узроўнем можа зручна прыкывацца і звычайная калтура, і рамесніцкае практыкаванне. Крыўдна, што часам добрыя, цікавыя кніжкі або зусім не заўважваюцца друкам, або ў лепшым выпадку ўдзельнічаюцца кароўкай аналтыкі на адзін—два абзацы, а пра ішчю малазначную кніжачку друкаецца хвалебная рэцэнзія не менш чым на тры налонткі.

Што і казачы: шмат ішчэ недахопаў у рэцэнзій і артыкулах. Сустраўне ў іх і невывразнасць, неакрэсленасць пазіцый крытыкаў, і аднабачковы падыход да літаратурнай з'явы, і безапелітычнасць, блызканасць ацэнак, і імкненне зрабіць з таго ці ішага твора ініцыянак які эталон для ўсёй літаратуры. А галоўнае — замала канкрэтнай, кваліфікаванай размовы пра ідэяна-мастацкія якасці твораў.

Мне дамаецца, недахопы крытыкі, пра якія гаварылася ў дакладах, у значнай ступені тлумачацца адстаўкай у нас спецыяльнага часопіса, які б займаўся пытанямі літаратуры і мастацтва. На самай справе: плошча рэспубліканскіх літаратурных часопісаў і газеты «Літаратура і мастацтва» абмежаваная і не дазваляе ім належным чынам паставіць аддзель літаратуразнаўства і крытыкі — яны лёгка паспаваюць рэцэнзаваць кніжкі пагон.

Гэту адстаўку з поспехам зможа вырашыць спецыяльны часопіс. Там можна будзе публікаваць і гадавыя агляды, і тэарэтычныя артыкулы, і артыкулы знаходкі. Часопіс даць магчымасць шырока асветляць усё важнейшыя з'явы развіцця літаратуры і мастацтва, зможа наладзіць шырокі абмен думкамі на самых надзёжных творчых праблемах. І што самае важнае — ён зможа выхоўваць, расціць маладыя крытычныя сілы. Патраба мець у рэспубліцы такі часопіс наспела.

Праблем — валькіх і малых, якія патрабуюць свайго вырашэння, — у крытыцы і літаратуразнаўстве, бадай, не менш, чым у ішчых жанрах літаратуры.

Даўно чакае сур'ёзнага паліпшыня спрэга навуковай тэастралогіі і бібліяграфіі. У нас да гэтага апошняга выдзелена зборнаў твораў Я. Купала і Я. Коласа ажыццёўлены з тэастралагічнай падрыхтоўкай. Уся жа астатняя літаратурная спадчына выдзелена і перавыдана без удзелу тэастралагаў. А каму не вядома, што ў свой час па розных меркаваннях у творы ўносілася — і часам вельмі істотныя — змены. І карыстаецца мы недакладнымі, скажонамі тэкстамі К. Чорнага, Эм. Бядулі і ішчых пісьменнікаў. Мала выдзела бібліяграфічных даведнікаў.

Пэўнасныя пытанні літаратуры, якія асабдтва востра хаваюць крытыку, закрэпачылі ў пераэдэўскай дыскусіі, пачатай у «Ліме» артыкулам В. Каваленкі «Пытанні, адрасачыны часу і самім сабе», напісаным гарача, з пачуццём грамадзянскай зацікаўленасці сённяшнімі творчымі стварэннямі.

Былі ў нас дыскусіі, літаратурныя спрэчкі і раней. Яны ўзніклі вакол асобных твораў і асобных праблем. Выказваліся розныя, падчас дыяметральна супрацьлеглыя думкі і ацэнкі. Гэта і непазбежна. Дыскусіі і вядуча дзеля таго, каб лепш высветліць ішчю. У гэтым сэнсе не ўсе нашы спрэчкі прыносілі жадааныя вынікі. Бліспяленая, напрыклад, была дыскусія пра так званы «сучасны стыль». Вельмі хутка сама мастацкая практыка пацвердзіла гэта, паказала надуманасць праблемы, вакол якой вяліся спрэчкі.

Пазнейшыя дыскусіі — пра раман, пра драматургію, дзіцячую літаратуру — прайшлі на больш высокім узроўню. У ходзе іх больш выразна акрэслілася наша разуменне праблемы сучаснасці літаратуры. Мы навукова лепш павядаць думку і ішчю аднаго, больш дабраўшы стаўдзіца да мастацкіх пошукаў сваіх таварышаў па пяру. Хацелася б, каб і адносна да крытыкі змянілася да лепшага. Хіба мала ішчю ў нас нецярпачасці да любой крытычнай заўвагі?

У далейшым павышэнні ўзроўню крытыкі ў першую чаргу заўважана сама літаратура. І было б добра, каб новае праўленне адзін з першых сваіх пленумаў прысвядзіла крытыцы і літаратуразнаўству. За ўсё гісторыю існавання Саюза пісьменнікаў Беларусі толькі аднойчы — у красавіку 1935 года — пытанні крытыкі разглядаліся на пленуме.

Нашы крытыкі і літаратуразнаўцы ўсведмаляюць шчыра грамадзянскі абавязак, і няма сумнення, што ў практычнай дзейнасці яны будуць актыўна змагацца за ажыццёленне задач, пастаўленых перад літаратурай XXIII з'ездам партыі.

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.

Рэдакцыйная калегія: З. А. АЗГРУ, Г. М. БУРАУКІН, А. І. БУТАКОУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, Т. А. ДУБКОВА, Г. М. ЗАГРОДНІ, В. Ул. ПАШЫН, А. М. КАШУКОВІЧ, В. Б. ЛАДЫГІНА, І. М. МАКАЛ, А. Н. МАРЦІНОВІЧ, Р. К. САБАЛЕНКА [намеснік галоўнага рэдактара], І. А. САНКОВА, З. Ф. СТОМА, М. Г. ТКАЧОУ, Р. П. ШЫРМА.

Каленцый выдзельва «Народная асвета» вызнае глыбокае спачуванне рэдактару выдзельва Дамашэвічу Уладзіміру Максімавічу з выпадку напатнаўства яго гора — смерці бацькі.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР вызнае глыбокае спачуванне пісьменніку Уладзіміру Дамашэвічу ў сувязі з напатнаўствам яго гора — смерцю бацькі.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць у аўторак і пятніцу.

НАШ АДРАС І ТЭЛЕФОНЫ:

г. Мінск, вул. Захарова, 19. Тэлефонны прыёмны рэдакцыі — 3-24-61, намеснік галоўнага рэдактара — 3-25-25, адназначна сакратара — 3-44-04, аддзела літаратуры — 3-21-53, аддзела мастацтва — 3-24-62, аддзела культуры — 3-22-04, аддзела інфармацыі — 3-44-04, каленцыйнага пункта ў Гомелі — 2-70-83, выдзельва — 6-25-19, бухгалтэры — 6-97-44.

«Літаратура і іскусство» — орган Міністэрства культуры і правалення Саюза пісьменнікаў БССР. Мінск. Друкарня выдзельва «Звязда». Індэкс 63856. АТ 07375

ЮНАМУ ЧЫТАЧУ

САДАКЛАД ЭДЗІ АГНЯЦВЕТ

Пасля IV з'езда пісьменнікаў БССР мінула сем гадоў. Наколькі выраста да гэты час дзіцячая літаратура? Калі артыявацца да лібах, то карціна атрымліваецца ўнушальная. Выдзельва «Беларусь» выдзельва 507 кніг тыражом у 12 мільянаў 560 тыс экзэмпляраў. Было б вядома, калі б ва ўсіх гэтых 507 кнігах жылі талент, жыла душа, глыбокія ідэі і паэтычная фантазія, каб кожнае слова ў іх «спявала і святлілася», паводле слоў М. Горькага.

Здабыткі і рост нашай дзіцячай літаратуры — бюспрычны. Але многія праблемы ішчэ чакаюць свайго мастацкага ўвасаблення. Дыскусія па дзіцячай літаратуры, праведзеная газетай «Літаратура і мастацтва» і нядаўні пленум праўлення Саюза пісьменнікаў, прысвечаны гэтым жа пытанню, паказалі, што ў нас ёсць добрыя, таленавітыя дзіцячыя пісьменнікі. Ёсць добрыя кнігі, якія сапраўды палюбілі юнаму чытачу, але іх, на жаль, ішчэ зусім недастаткова. Галоўная праблема, які зусім слухна скажаў у часе дыскусіі А. Якімовіч, застаецца якасць кніг, майстэрства.

Адначасна пэўную працу ў галіне літаратуры для дзяцей і юнацтва Я. Маўра, А. Якімовіча